

Analyse

De overgave

De Arbeiderspers, 2007. 366 blz. ISBN 9789029565295 € 19,95

door Reyer Kraan

Het verhaal

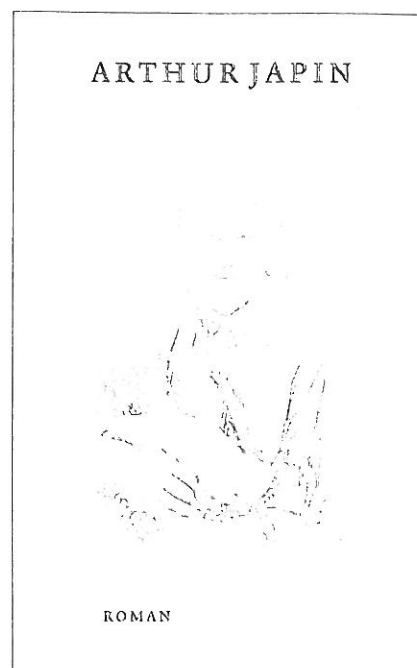
Op 19 mei 1836 verandert het leven van Sallie Parker-Duty, door iedereen Granny genoemd, radicaal. Ze is met een groep blanke pioniers ver naar het Westen van Texas getrokken. Na een reis vol ontberingen van bijna twee jaar zijn ze op hun plaats van bestemming gearriveerd en hebben er met drie families een fort gebouwd. Ze zien het als hun goddelijke opdracht dat gebied in bezit te nemen en de indianen tot het christendom te bekeren. Kort na hun vestiging worden ze overvallen door een grote groep Comanche-krijgers. Het leidt tot een gruwelijke plunder- en moordpartij. Granny's man John wordt gedood en gescalpeerd, zichzelf wordt vastgespietst en meervoudig verkracht. Haar liefste kleinkind Cynthia Ann, net tien jaar, wordt als gevangene weggevoerd. Granny overleeft en ziet voortaan in haar leven nog maar één doel: haar kleindochter terugvinden en haar als een van de weinige overlevenden bij zich houden. Het leidt tot een wanhopige zoektocht die 24 jaar duurt. Wanneer de twee eindelijk herenigd worden betekent dit echter niet het begin van de door Granny gedroomde idylle maar van een moeizaam proces met verstrekkende gevolgen. Jaren later wordt Granny geconfronteerd met Quanah, de leider van de inmiddels door de blanken verslagen Comanches. Hij is de zoon van Cynthia Ann en dus heeft Granny een indiaan als achterkleinzoon.

Thematiek

In het leven van Granny spelen twee thema's een hoofdrol. Allereerst dat van liefde en eigenbelang. Granny trotseert jaar in jaar uit alle gevaren en verdraagt alle ontberingen om haar liefste kleinkind terug te vinden. Ze belooft zichzelf, zelfs in de grootste ellende, om nooit op te geven (p. 67). Wanneer ze eindelijk met Cynthia Ann herenigd is, is geen moeite haar te veel om het leven van haar kleindochter opnieuw vorm te geven. Maar dan wordt ook duidelijk hoe beschermend en clamend

haar liefde is, hoezeer zij Cynthia Ann wil modelleren naar háár ideaalbeeld. Zelfinzicht breekt door tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog (1861-1865) wanneer Texas met de unionisten om zijn onafhankelijkheid strijdt. Texas wordt door een blokkade volledig geïsoleerd. Als Granny ernstig ziek wordt lijkt dat haar dood te zullen worden omdat de noodzakelijke medicijnen nergens meer te krijgen zijn. Maar Cynthia Ann bereidt een inheemse kruidendrank waardoor Granny wonderbaarlijk snel herstelt. De rollen zijn omgedraaid: niet Cynthia Ann moet beschermd worden, maar zij redt Granny van de dood. Die ziet dan in hoe kortzichtig en zelfzuchtig haar liefde voor Cynthia Ann is geweest. Ze trekt de consequentie en laat haar gaan, ook al betekent dat een afscheid voorgoed.

Het tweede grote thema in Granny's leven is dat van wraak en vergeving. Als John is vermoord kan ze de eerste jaren nergens anders in geloven en droomt ze louter van wraak. 'Niks zo onwrikbaar als wraak (...). De waarheid is dat je niet anders wilt. Daar liggen je geliefden. Aan je voeten. In hun eigen bloed (...). Vergeten, denk je, is verraden. Die woede is het laatste wat je nog hebt. Haat is een wanhopig soort houvast' (p. 347). Zo bepalen haat en wraakzucht de jaren door haar denken en doen. Alleen de handelaar Holland Coffee, met wie ze enige jaren rondtrekt tijdens haar zoektocht naar Cynthia Ann, heeft haar ooit gevraagd: 'Heb je er wel eens aan gedacht, heb jij er wel eens rekening mee gehouden dat je misschien zou kunnen vergeven?' (p. 289). Granny's reactie was kortweg: 'Vergeven, nee, dat gun ik ze niet' (p. 290). Ook later nog zegt ze: 'Zo weet ik best dat er zoiets is als vergeving, maar vraag me niet wat voor kleur het zou hebben en of het vrolijk glanst. Te vaag blijft het en te ver' (p. 304). Ze weet dus dat het bestaat, maar 'het is iets voor levens die anders zijn gelopen' (p. 304). Het gesprek met Quanah stemt haar wel mulder, al blijft er ten diepste een kern van verzet. 'Nou goed, je vergeeft of iets wat daarvoor door moet gaan, prachtig allemaal, en dan?' (...)

'Die jarenlange haat, als die wegvalt, wat moet daarvoor in de plaats komen? Want vergis je niet, er blijft gewoon een gat achter.' (...) Toch komt ze in de ontmoeting met Quanah tot een bescheiden spijtbetuiging (p. 345).

Titel en motto's

De titel van de roman heeft een dubbele betekenis: hij heeft zowel betrekking op Granny als op Quanah, de twee grote verliezers in het verhaal. Granny worstelt ermee of ze zich gewonnen moet geven aan de stem die bepleit dat niet wraak nemen uiteindelijk een oplossing biedt, maar vergeven. En Quanah komt na een hevige tweestrijd tot het besluit niet tot de laatste man door te vechten maar zich over te geven aan de blanke veroveraars. De roman als geheel heeft geen motto, wel de delen II en III. Die motto's stammen uit de cultuur van de indianen maar zijn alleszins van toepassing op Granny. Het motto bij deel II is een aanvalskreet van de Pawnee:

'Eens kijken of dit leven is (3x), Dit leven van me'.

Het typeert Granny's onvermoeibare zoektocht naar Cynthia Ann, in de overtuiging dat haar leven alleen zin heeft als ze erin slaagt met haar kleindochter herenigd te worden.

Het motto bij deel III is gekozen uit een gebed voor het doden van een adelaar: 'Denk niet dat ik je kwaad wil doen. Je krijgt gewoon een nieuw lichaam. Nou vooruit, draai je kop naar het noorden en lig stil!'. Het is van toepassing op Granny's onvermoeibare pogingen (vol goede bedoelingen) om Cynthia Ann her op te voeden tot een ontwikkelde westerse vrouw.

Structuur en techniek

De overgave omvat drie delen, die onderverdeeld zijn in respectievelijk zeven, acht en zeven hoofdstukken zonder titels. Deel I, 'De prijs van grond', vertelt over de voorgeschiedenis van Granny en haar familie; over de barre tocht van Illinois tot ver in Texas, de bouw van het fort en de bloedige overval door jonge Comanche-strijders. De prijs die ze door die fatale afloop betaalden voor de veroverde grond was enorm hoog.

Deel II, 'Zaad in de winter', begint op die rampzalige negentiende mei 1836, wanneer de verkrachte Granny vastgespietst aan de grond ligt: 'Levenloos en toch niet dood lag ik, als zaad in de winter' (p. 127-128). Het beschrijft de verbeterde zoektocht van Granny naar Cynthia Ann gedurende een reeks van jaren. Deel III, 'Gods adem', maakt een tijdsprong. Na 24 jaar volgt eindelijk de hereniging, die na verloop van tijd tot een even dramatisch als definitief afscheid leidt. Het verhaal heeft het karakter van een raamvertelling. In I.1 arriveert Quanah bij Granny, die consequent optreedt als ik-verteller. Quanah heeft gehoord dat zij de enige is die hem nog uitvoerig kan informeren over zijn overleden moeder Cynthia Ann/Na-udah. Met grote weerzin heeft ze toegestemd in de ontmoeting; alle haat- en wraakgevoelens om wat haar veertig jaar tevoren is aangedaan komen weer boven. In III.7 vertrekt Quanah. Overgrootmoeder en achterkleinzoon zijn verzoend. Quanah heeft een teken van de hemel ontvangen – 'Gods adem' – dat hij zich moet overgeven. De strijd bijl zal dan definitief beëindigd zijn.

Perspectief

Granny's lange monoloog over haar verleden wordt op twee manieren regelmatig onderbroken. Allereerst doordat Granny zesmaal terugkeert in het heden om te vertellen hoe zij de ontmoeting met Quanah beleeft en hoe haar stemming geleidelijk aan milder wordt. Verder krijgt Granny zevenmaal een vertelpauze doordat een kort cursief gedrukt intermezzo haar verhaal onderbreekt. Die intermezzo's zijn geschreven vanuit de optiek van de Comanches, met name van Peta Nocona en zijn zoon Quanah. We leren Peta Nocona eerst kennen als een plichtsgetrouwe zeventienjarige. Vervolgens als de krijger die Cynthia Ann gevangen neemt en wegvoert. Wanneer hij later tot leider van zijn volk gekozen is neemt hij haar, onder haar nieuwe naam Na-udah, tot bruid. Na de dood van Peta Nocona neemt zijn zoon Quanah de leiding over. Zijn moeilijkste momenten beleeft die als hij op een hemels teken wacht of hij moet doorvechten of capituleren. Het wordt het laatste. Waardig en trots leidt hij zijn volk het reservaat in.

Personages

In *De overgave* komen veel personages voor. De familie Parker is wijdvertakt; bovendien reizen en wonen ze in gezelschap van verschillende pioniersgezinnen. Maar Sallie Parker-Duty, voor familie en intimi Granny, is onbetwist de hoofdpersoon. Van haar heeft Japin een fraai 'round character' gemaakt. Haar geliefde kleindochter Cynthia Ann, voor de indianen Na-udah, krijgt aanzienlijk minder profiel. Granny groeide op met een diepgelovige vader: een bange zondaar die probeerde bij een streng oordelende God 'strafvermindering [te] verdienen' (p. 18). Granny kwam hiertegen in verzet, raakte op haar veertiende zwanger en trouwde met de veel oudere Richard Duty. Na diens overlijden hertrouwde ze met de bejaarde John Parker. Tegen alle dwingende vormen van geloofsbeleving bleef ze levenslang in verzet komen. In haar naaste omgeving geldt ze als fel, onbuigzaam, keihard (p. 13). Tijdens de lange trektocht naar het Wilde Westen toont ze zich een fanatieke doorzetter. Over de indianen oordeelt ze aanvankelijk mild: ze heeft er nooit negatieve ervaringen mee opgedaan. Dat verandert radicaal op 'Die ene dag' (beginzin van de roman). 'Ik ben die vierentwintig uur', zegt ze. 'Alles wat ik nu nog denk en droom en doe, werd daarbinnen bepaald' (p. 11). Dat betekende: levenslange haat- en wraakgevoelens ten aanzien van de indianen. Pas in de loop van de ontmoeting met Quanah gaat ze inzien wat de indianen van de blanke kolonisten te verduren hebben gehad. Hoe ze van hun grond en hun bestaansmogelijkheden zijn beroofd en – mede door de ongelijke bewapening – speren tegenover geweren – massaal uitgemoord. Groot is Granny in de taart volharding waarmee ze naar Cynthia Ann blijft zoeken, vast gelovend in een uiteindelijk weerzien. Daarin manifesteert ze zich als 'een vrouw die zich door niemand omver laat lopen' (p. 113). Ze bewijst de waarheid van haar zelfgetuigenis: 'Iedere weerstand maakt mij vastberadener' (p. 80). Grootheid van karakter demonstreert ze vooral als de lang verlangde hereniging met Cynthia Ann geen herstel blijkt op te leveren van de vroegere vertrouwelijkheid. Ze laat haar kleindochter afdwaalen